

TESTAMENTUL ÎNTRE MÂNTUIREA SUFLETULUI ȘI DISPUTELE SUCCESORALE. *ULTIMA VOLUNTAS* A LUI NICOLAE SENIOR DE OCNA SIBIULUI ȘI A FIICEI SALE MAGDALENA

Maria Frînc*

Cuvinte-cheie: testament, dispute succesoriale, proces, drept de moștenire, nobil

Keywords: will, succession disputes, trial, right of inheritance, nobleman

Ultima dorință rostită pe patul de moarte sau în momente în care viața este pusă în pericol reprezintă o practică întâlnită începând cu societățile antice și până în zilele noastre. Dorința, exprimată inițial oral, în prezența unor martori este mai apoi scrisă pentru ca cele rostite să nu fie date uitării. Ultima dorință privește în special împărțirea averii testatorului. Pentru ca actul întocmit să fie legal, devoluțiunea bunurilor trebuia făcută conform normelor în vigoare, din spațiul și timpul elaborării documentului. Testamentul este, prin urmare, un act cu valoare juridică al cărui obiect principal constă în averea testatorului, divizată cu scopul asigurării odihnei veșnice pentru cel plecat din această lume și a bunei conviețuiri pentru cei care rămân. Actul testamentar este un document cu largă răspândire în spațiu și timp asupra căruia și-au aplecat atenția juriști, istorici, sociologi, începând cu secolul al XIX-lea. Dispozițiile legale care reglementează întocmirea unui testament, structura scrisorii, persoana care testează și oamenii sau instituțiile pentru care se face donația, bunurile acordate, martorii sunt câteva din aspectele care au condus spre analize de istorie socială, juridică, economică, sociologică. Informații privind scopul întocmirii testamentului au fost valorificate în studii referitoare la religiozitate, pioșenie, a vieții de zi cu zi în perioada medievală. Momentul și etapele întocmirii documentului au fost analizate de cercetători din perspectiva oralității și scrișului în Evul Mediu sau a interpretării testamentului ca un act matrimonial.

---

* Institutul de Istorie “George Barițiu” al Academiei Române – filiala Cluj-Napoca, str. Mihail Kogălniceanu, nr. 12–14; TRANS.SCRIPT – Centrul de Diplomatică și Paleografie Documentară Medievală din cadrul Universității “Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, str. Mihail Kogălniceanu, nr. 1, e-mail: maria.frinc@acad-cj.ro; maria.frinc@ubbcluj.ro

Testamentul este izvorul de informație și pentru preocupările istoricilor privind cultura materială. Bunurile mobile donate sunt obiectul de studiu al acestor cercetări care aduc un plus de cunoaștere descoperirilor arheologice. Martorii și beneficiarii testamentari au fost analizați atât din punct de vedere juridic, cât și istoric și sociologic, conducând la studii de istorie socială, demografică etc. Întocmit îndeosebi în momentele critice ale existenței umane care sugerează sfârșitul acesteia, testamentul este o sursă importantă de cercetare și în domeniul sociologiei prin analiza atitudinii omului în fața morții. Cu o privire asupra bibliografiei tematice, selectivă în cadrul prezentului studiu, se poate observa preocuparea continuă a cercetătorilor și interpretarea din diverse perspective a acestei surse documentare.¹

¹ Zoran Ladić, *Last will: passport to heaven. Urban last wills from late medieval Dalmatia with special attention to the legacies pro remedio animae and ad pias causas* (Zagreb: Srednja Europa, 2012); Steven Epstein, *Wills and wealth in medieval Genoa, 1150–1250* (Cambridge: Harvard University Press, 1984); Jakub Wymułek, ed., *History of Wills, Testators and Their Families in Late Medieval Krakow* (Brill, 2021); Urszula Sowina, “Testaments of the Burghers from Sieradz 1500–1538,” *Acta Poloniae Historica* 67 (1993): 47–78; Łukasz Gołaszewski, “Making Last Wills in the Town of Knyszyn During the 16th Century. The Burgers of Knyszyn in the Light of Their Last Wills,” *Legal-Historical Trends and Perspectives VI* (Praha: Leges, 2021): 34–51; Tomasz Zwiazek, “The Will, the Mill and the Town. Prolegomena to the Functioning of the Miller Family in the Late Medieval Town,” in Christoph Mielzarek, Christian Zschieschang, eds., *Usus aquarum. Interdisziplinäre Studien zur Nutzung und Bedeutung von Gewässern im Mittelalter* (Köln: Böhlau Verlag GmbH & Cie, 2019), 71–86; Jakub Wymułek, “Wills as Testimony of Marriage Contracts in Late Medieval Krakow,” in Peter Andersen, Kirsi Salonen, Helle Møller Sigh, Helle Vogt (Copenhagen: DJØF, 2012), 187–197; Anna Bellavitis, “Dowries, last wills and evidence through orality. For a material culture of life and death in 16th- century Venice,” *Mélanges de l'École française de Rome. Moyen Âge* 135–1 (2023), <https://journals.openedition.org/mefrm/11730>, accesat în 11.07.2024; Katalin Szende, “From Mother to Daughter, from Father to Son? Inheritance of Movables in Late Medieval Pressburg,” în Finn-Einar Eliassen, Katalin Szende, eds., *Generations in Towns: Succession and Success in Pre-Industrial Urban Societies* (Uk: Cambridge Scholars Publishing, 2009), 44–75; Katalin Szende, “Testaments and Testimonies. Orality and Literacy in Composing Last Wills in Late Medieval Hungary,” *CEU Medievalia*, 3. *Oral History of the Middle Ages. The spoken Word in Context* (Krems, Budapest, 2001): 49–66; Ildikó Horn, “Testamentele maghiare din Transilvania premodernă,” *Caiete de antropologie istorică*, anul III, nr. 1–2 (5–6), ianuarie-decembrie (2004): 107–118; Ciprian Firea, “Last Wills of Transylvanian Saxon Parish Priest on the Eve of the Reformation (ca. 1500–1580),” în Ulrich A. Wien, ed., *Common Man, Society and Religion in the 16th century/ Gemeiner Mann, Gessellschaft und Religion im 16. Jahrhundert* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co., 2021), 191–202; Mária Lupescu Makó, “Spoken and Written Words in Testaments: Orality and Literacy in Last Wills of Medieval Transylvanian Burghers,” în Marco Mostert, Anna Adamska eds., *Uses of the Written Word in Medieval Towns: Medieval Urban Literacy II., Utrecht Studies in Medieval Literacy*, 28 (Turnhout: Brepols, 2014), 271–297; Mária Lupescu Makó, “Considerații privind testamentele nobiliare din Transilvania la sfârșitul Evului Mediu,” *Acta Musei Napocensis* 39–40 (2005): 115–138; Mária Lupescu Makó, “Domum pro salute animae- un

În cadrul studiului de față sunt analizate două testamente, unul mai cunoscut, al vicevoievodului Transilvaniei, Nicolae senior de Ocna Sibiului și altul, mai puțin cunoscut sau deloc, al fiicei acestuia, Magdalena. Testamentele, întocmite din pioșenia testatorilor, dar și a dorinței acestora de a-și reglementa situația economică prin împărțirea averii și achitarea datoriilor, au iscat numeroase litigii între beneficiarii testamentari și instituții laice sau diferiți nobili. Disensiunile izbucnite din pricina ultimelor dorințe ale lui Nicolae de Ocna Sibiului și a fiicei acestuia, Magdalena, reflectă consecințele testamentelor, a modului în care acestea au fost îndeplinite, precum și importanța bunurilor testate pentru beneficiari. Înainte de discutarea testamentelor și a efectelor acestora este important de clarificat câteva aspecte privind genealogia lui Nicolae senior de Ocna Sibiului, divergente în istoriografia maghiară și românească și relevante pentru înțelegerea relației dintre Nicolae și beneficiarii testamentari.

Nicolae senior de Ocna Sibiului a făcut parte din rândul greavilor ajungând, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, să dețină funcția de vicevoievod și, mai apoi, de viceguvernator al Transilvaniei.² Originea sa și a familiei sale a iscat controverse istoriografice atât pe fondul apartenenței etnice, cât și a legăturilor de rudenie dintre diverși membri. La mijlocul secolului XX, istoricul maghiar Török Pál, pornind de la un studiu al lui Kis Bálint, analizează în detaliu istoria familiei de Ocna Sibiului, de la originile sale până la începutul veacului al XVI-lea. Török Pál încadrează familia de Ocna Sibiului în rândul nobilimii maghiare argumentând prezența unor nume cu rezonanță germană în familie ca un efect al căsătoriilor încheiate cu sași. Un astfel de nume este Alard, comite de Ocna Sibiului, menționat în secolul al XIII-lea și pe care istoricul maghiar îl consideră strămoșul familiei. Alard este mai cunoscut în istoriografie prin prisma fiului său, Gyaan, care, răzbușând uciderea tatălui său de către oamenii episcopului Transilvaniei, incendiază dieceza de la Alba Iulia, ucigând totodată, potrivit mărturiei cardinalului Gentilis, 2000 de oameni.³ Printr-un frate al lui Gyaan, pe numele său tot Alard, familia de Ocna Sibiului persistă pe linie masculină până în vremea lui Nicolae senior de Ocna Sibiului. Genealogia greavului, construită prin recurs la sursa primară, dar și la alți factori determinanți, ciclul vieții și istoria politică a vremii, trebuie privită totuși cu precauție, ținându-se seama de notele de probabilitate semnalate de autor în cazul unor

alt tip de oblație?” *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Historia* 51, nr. 2 (2006): 167–181; Mária Lupescu Makó, “Death and Remembrance in Late Medieval Sighișoara (Segesvár, Schässburg),” *Caiete de antropologie istorică*, an III, nr. 1–2 (5–6), ianuarie-decembrie (2004): 93–106.

² Pál Török, “Középkori magyar nemes családok Erdélyben,” *Magyar Családtörténeti Szemle* 11 (1942): 248.

³ Károly Vekov, *Locul de adevărită din Alba-Iulia (secolele XIII–XVI)* (Cluj-Napoca: Ed. CST&Gloria, 2003), 137–140.

membri ai familiei, tată-fiu, cu același nume și cu un interval de timp scurt între ei, fără a exista o sursă primară care să confirme existența a două generații.⁴

Șpița familiei de Ocna Sibiului se regăsește printre arborii genealogici realizați mai târziu de istoricul Engel Pál. Spre deosebire de cercetările anterioare, Engel Pál începe istoria familiei de la un anume Ioan și Gheorghe, cu origine paternă necunoscută, ambii având la rândul lor câte un fiu pe nume Nicolae. Nicolae, fiul lui Ioan este cunoscut drept Nicolae senior, iar Nicolae, fiul lui Gheorghe, Nicolae junior.⁵ Legătura de rudenie dintre cei doi Nicolae, cea de veri, potrivit istoricului maghiar, a fost corectată ulterior, cu argumente temeinice, de cercetătoarea Lidia Gross, Nicolae junior fiind nepotul de frate al lui Nicolae senior. Mai mult decât atât, cercetătoarea contestă și originea paternă a lui Nicolae senior, tatăl acestuia fiind Gheorghe, nu Ioan, precum a susținut Engel Pál. Apartenența paternă a lui Nicolae senior la Ioan este menționată într-un document emis de capitlul din Csazma privitor la înțelegerea dintre Nicolae, viceguvernator al Transilvaniei, fiul lui Ioan de Ocna Sibiului și Gheorghe, fiul lui Ioan de Daia Română, privind stăpânirea unor posesiuni din comitatul Târnava. Emiterea unui document de către un loc de adevăritare atât de îndepărtat față de posesiunile în cauză, a determinat-o pe cercetătoarea Lidia Gross să îl trateze cu suspiciune. În plus, autoarea subliniază filiația paternă a lui Nicolae senior din Gheorghe bazându-se pe un document emis de regele Ungariei, Ladislau al V-lea, în deceniul șase al veacului al XV-lea.⁶ Actul scris este prelucrat sub formă de regist în *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, rezumat în care este menționat Nicolae, fiul lui Gheorghe de Ocna Sibiului și Nicolae cel Tânăr de Ocna Sibiului.⁷ Întrucât datarea documentului nu poate fi stabilită cu exactitate din pricina deteriorării actului, iar trimiterea spre locul de păstrare este destul de vagă, cercetătoarea Lidia Gross a folosit informația privitoare la genealogia lui Nicolae de Ocna Sibiului doar din registul redat în ediția amintită. Scrisoarea regelui Ungariei se păstrează în original la Arhivele Naționale Maghiare din Budapesta.⁸ Actul conține pete de umezeală, fiind în unele zone ilizibil. Cu toate acestea, în părțile

⁴ Török, "Középkori magyar nemes családok," 241–248.

⁵ Pál Engel, *Középkori magyar genealógiája* (Budapesta, 2000) (CD-ROM).

⁶ Lidia Gross, "Nicolae Senior de Ocna Sibiului- Vicevoievod al Transilvaniei (Aspecte genealogice)," în Susana Andea, coord., *Transilvania (sec. XIII–XVII). Studii istorice* (București: Editura Academiei Române, 2005), 131–137.

⁷ Gustav Gündisch, ed., *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, V (1438–1457)* (București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975), 3021 (în continuare: *Ub*).

⁸ Documentele păstrate la Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai levéltár (Arhivele Naționale ale Ungariei), 30317, au fost consultate în baza de date <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/> (în continuare DL).

mai clare ale acestuia se poate observa *Nicolai, filii condam Georgii et alterii Nicolai de Wysakna*. Înșușirea “senior” sau “junior” prin care se deosebesc cele două personaje nu este specificată în document, astfel că nu poate fi stabilit care Nicolae a fost fiul lui Gheorghe. Nicolae junior, în urma căsătoriei încheiată cu Ecaterina de Hărănglab a avut un fiu pe nume Gheorghe⁹, nume care, după cum era practica vremii, provenea ori de la tată, ori de la bunic. Descinderea lui Nicolae junior dintr-un anume Gheorghe este confirmată de un document emis de vicevoievodii Transilvaniei, Marcu de Herepea și Gheorghe, fiul lui Rikalf de Tarkö, în 1450. Actul conține o poruncă a vicevoievodilor adresată capitlului din Alba Iulia privitoare la punerea lui Nicolae, vicegubernator și Nicolae junior, fiul lui Gheorghe de Ocna Sibiului, în stăpânirea posesiunilor Cornățel și Racovița, din comitatul Alba.¹⁰ Prin coroborarea tuturor documentelor menționate, se poate afirma că un anume Ioan a avut doi fii, pe Nicolae senior de Ocna Sibiului și Gheorghe, acesta din urmă avându-l ca fiu pe Nicolae junior de Ocna Sibiului. Ambii Nicolae sunt personaje marcante în istoria Transilvaniei, ocupând diferite funcții politice.

Participarea activă la conflictele militare purtate de regii Ungariei, construirea unor relații de familiaritate cu diferiți demnitari ai regatului sau familiei nobiliare, precum și recursul la strategii matrimoniale i-au adus lui Nicolae senior de Ocna Sibiului beneficii economice însemnate și obținerea unor funcții politice. În 1428 acesta este atestat drept camerar al camerei de sare din Sic¹¹, funcție pe care o va deține aproximativ doi ani. În vremea conducerii Transilvaniei de către Desideriu de Losoncz, Nicolae senior de Ocna Sibiului ocupă funcția de vicevoievod, în 1439, demnitate pe care o va deține până în 1446.¹² În urma uciderii pe câmpul de luptă de la Varna a regelui Ungariei, Vladislav I și numirea lui Iancu de Hunedoara drept guvernator al Regatului Ungariei¹³, Nicolae senior de Ocna Sibiului, ca un apropiat al guvernatorului român, ocupă funcția de vicegubernator al Transilvaniei, din 1446¹⁴ până în

⁹ DL 29823, 29899.

¹⁰ (...) *in personis egregii Nicolai, vicegubernatoris et iunioris Nicolai, filii Georgii de Wyzakna* (...). DL 30819.

¹¹ DL 29240.

¹² Francisc Pall, “Cronologia documentelor privind Transilvania (sec. XI–XV),” în *Documente privind istoria României. Introducere*. vol. I (București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1956), Anexa II.

¹³ Camil Mureșanu, Ioan-Aurel Pop, “Iancu de Hunedoara,” în Ștefan Ștefănescu, Camil Mureșanu, Ioan-Aurel Pop, coord., *Istoria Românilor*, vol. V. *De la universalitatea creștină către Europa “Patriilor”* (București: Editura Enciclopedică, 2012), 375.

¹⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény, 246456 (în continuare DF).

1451.¹⁵ De atunci și până spre finalul vieții sale, în 1465 redobândește funcția de vicevoievod al Transilvaniei, sarcină pe care în cele peste două decenii a îndeplinit-o împreună cu alți vicevoievozi, precum Petru Szerecen, Ladislau Buzlai¹⁶, Pancrațiu de Dindeleag¹⁷, Grigore Bodo¹⁸, Marcu de Herepea¹⁹, Ladislau de Nădăștia²⁰, Sigismund de Sártvány²¹, Ștefan Erdely de Șintereag²² și Gheorghe, fiul lui Rykalf de Tarkö.²³ Cu ultimii doi pomeniți, Nicolae de Ocna Sibiului a avut și legături de rudenie. Sora lui Ștefan Erdely de Șintereag, Ecaterina, a fost prima soție a lui Nicolae, împreună cu care a avut cinci fete²⁴, dintre care una²⁵, Magdalena s-a căsătorit cu Gheorghe, fiul lui Rikalf de Tarkö.²⁶

Fidelitatea dovedită față de regii Ungariei, cariera politică îndelungată și relațiile apropiate cu diferiți demnitari i-au prilejuit lui Nicolae senior de Ocna Sibiului obținerea unor favoruri, reflectate în augmentarea averii. Lipsit de un urmaș direct pe linie masculină, Nicolae senior se preocupă de legalizarea moștenirii averii sale de către fete. Intenția sa cauzează nemulțumirea nepotului, Nicolae junior de Ocna Sibiului, care se prezintă înaintea conventului din Cluj-Mănăstur, în 1458, dezvăluind planul unchiului său. Acesta susține că Nicolae senior a obținut de la regele Ungariei, Ladislau al V-lea, dreptul ca toate posesiunile, părțile de posesiune, bunurile și lucrurile sale să poată fi moștenite pe line feminină după moartea sa. Mai apoi, a încercat să-și înlăture nepotul, pe Nicolae junior, din stăpânirea posesiunilor, cu sprijinul regelui Matia. Nicolae junior se împotrivește planului unchiului său susținând că posesiunile au fost și sunt deținute în indiviziune de către el și Nicolae senior, astfel că, devoluțiunea bunurilor lui Nicolae senior fetelor acestuia îi produce un prejudiciu.²⁷ Sursele scrise păstrate nu întăresc supoziția lui Nicolae junior prin dreptul de moștenire al fetelor obținut de Nicolae senior de la regele Ladislau al V-lea ori susținerea

¹⁵ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj, *Fond familial Kemény Pál*, nr. 35 (în continuare SJANC).

¹⁶ DL 62822.

¹⁷ DL 26781.

¹⁸ SJANC, *Fond familial Bánffy*, Seria 2-BCU, nr. 225.

¹⁹ SJANC, *Fond familial Wass*, Seria 1-Documente medievale, nr. 291.

²⁰ DL 74170.

²¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sibiu, *Magistratul orașului și scaunului Sibiu*, Colecția de documente medievale, Seria U II, nr. 331 (în continuare SJANS).

²² DL 27044.

²³ DF 246473.

²⁴ DL 74145.

²⁵ DL 26400, DL 36404, p. 63, nr. 3.

²⁶ DL 36403, p. 31, nr. 1; Zsigmond Jakó, ed., *A Kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289–1556)* vol. I (1289–1484) (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990), nr. 1259 (în continuare: *KmJkv*).

²⁷ DL 36901.

ce i-a fost acordată de regele Matia în anularea drepturilor nepotului. Cu toate acestea, relația apropiată pe care Nicolae senior a avut-o cu regele Ungariei, Matia Corvin, este dovedită prin apărarea sa de către rege împotriva atacurilor și ilegalităților îndeplinite de Mihail Szilágyi, un adversar al lui Nicolae senior.²⁸

Grija lui Nicolae senior pentru soarta fetelor sale, dar și pentru mântuirea sufletului său nu a fost anihilată, în ciuda împotrivirii nepotului. Astfel, simțindu-și sfârșitul aproape, Nicolae senior de Ocna Sibiului, în vara anului 1465 își întocmește testamentul înaintea parohului de Sibiu, Valentin, a primarului orașului, Petru de Vereșmort și a cetățeanului jurat, Ladislau, fiul lui Henlinius de Sibiu.²⁹ În acel moment, din cele cinci fiice avute cu Ecaterina de Șintereag mai trăiau doar două, Magdalena și Potenciana. Mama acestora, Ecaterina, a decedat înainte de 1459³⁰, iar după moartea ei, Nicolae senior s-a recăsătorit cu Cristina, a cărei apartenență familială este necunoscută. Cristina este prima beneficiară menționată în testamentul lui Nicolae senior, primind din partea acestuia trei cupe de aur, patru pahare de argint, un lighean de argint, veselă, vestimentație, un brâu și o cingătoare de argint și unelte de casă. În plus, Nicolae îi lasă casa și curtea avute în Ocna Sibiului, împreună cu toate turmele de bovine, ovine, porci și cai, atâta timp cât Cristina va rămâne văduvă. După moartea acesteia, bunurile vor rămâne unor locuri pioase. Ea are dreptul să folosească averea, dar nu poate să o înstrăineze, decât caii tineri, miei și alte animale care nu diminuează turmele primite. Dacă se va recăsători, atunci Cristina are dreptul să moștenească de la soțul ei cincizeci de cai tineri, șizeci de porci mari și două sute de oi cu miei și caleașca cu patru cai. În schimbul donației primite, femeia trebuie să dea în fiecare an câte un cal bisericii din Gusu, și nu preotului, în cinstea sfântului Anton, atâta timp cât vor fi caii primiți prin testament. Mai mult, soția sa este împuternicită și pentru datoria pe care Ioan Saffar, concetățean de Sibiu o are față de Nicolae. Ioan Saffar nu este singurul dator al lui Nicolae senior, ginerele acestuia, Ladislau de Bogata, soțul Potencianei, i-a rămas de asemenea îndatorat. Pentru achitarea obligației, Nicolae o delegă pe Potenciana și fiul ei. Un alt datornic al lui Nicolae senior este Ioan Chech de Ocna Sibiului care împreună cu soția sa trebuia să îi înapoieze lui Nicolae două sute de florini. Nicolae, în schimbul serviciilor lui Ioan, îl iartă de o sută de florini, iar pentru cealaltă parte din bani o însărcinează pe fiica sa, Potenciana, care nu trebuie să-l împovăreze pe Ioan sub pretextul datoriei rămasă. De asemenea, Universitatea

²⁸ DL 74140.

²⁹ SJANS, *Magistratul orașului și scaunului Sibiu*, Colecția de documente medievale, Seria U II, nr. 238; DF 244881; DL 36393, p. 153–157, nr. 1; *KmJkv*, I, nr. 1676; Bálint Baczkamadarasi Kis, “Erdélyi családtörténelmi adalékok,” *Turul. A magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Közlönye* (1897): 25–26.

³⁰ DL 74145.

Săsească i-a rămas îndatorată lui Nicolae cu două pahare de aur. Nicolae a rămas îndatorat ginerelui său, Gheorghe Rikalf, soțul Magdalenei, datorie pe care o va primi nepotul său, Ladislau, fiul lui Gheorghe Rikalf.

Cele două fiice ale vicevoievodului, Potenciana și Magdalena primesc jumătate din toate bunurile tatălui lor, menționate sau nu în testament, iar cealaltă parte va fi dată locurilor pioase. Alături de soție și fiice, o altă rudă beneficiară în testamentul lui Nicolae senior este nepotul acestuia, Nicolae junior, care primește funcția de greav și jude regal în Sighișoara și Ocna Sibiului. În afara rudelor, Nicolae, dorind ca toți slujitorii săi să fie răsplătiți pe deplin pentru serviciile lor, îi lasă lui Ieremia, notarul său, douăzeci și cinci de florini de aur și zece coate de pânză neagră din Verona. Totodată, capelanului său, Toma, Nicolae îi lasă douăzeci și cinci de florini pentru a vizita Curia Romană și biserica Fericitei Fecioare din Aachen. Dacă nu va dori să facă această călătorie, atunci să numească pe altcineva.

Donația făcută capelanului reprezintă nu doar o recompensă a serviciilor sale, ci reflectă și grija lui Nicolae senior pentru mântuirea sufletului, preocupare manifestată și față de lăcașurile de cult. În acest sens, Nicolae donează casa și heleșteul avute în orașul Sibiu, împreună cu alte bunuri, precum brâul cel mare de aur, stindardul de argint și un pahar, bisericii din Sibiu pentru celebrarea slujbei. Fraților dominicani din Cluj, Nicolae le lasă heleșteul și curtea din Sic, iar celor din Sighișoara, jumătate din posesiunea Albești și jumătate de moară, fără curte sau casă. Dominicani din Sighișoara primesc, totodată, vestimentația sa care ar părea potrivită pentru patrafir sau alte podoabe bisericesti, pentru a căror confecționare să fie luată și o cuvertură neagră din piele de vacă, promisă fiicei sale Magdalena.

Donația tuturor bunurilor, Nicolae o legitimează prin mențiunea că acestea provin din serviciile sale prestate și nu prin moștenire. Cunoscând atitudinea refractară a nepotului său, Nicolae senior stipulează că dacă nepotul se va opune dispozițiilor sale testamentare și va susține că bunurile donate îi aparțin lui, atunci să se țină cont de o scrisoare a vicevoievodului Transilvaniei, Lorand Lipes, prin care tatăl lui Nicolae junior, fratele lui Nicolae senior, s-a declarat mulțumit în legătură cu toate bunurile paterne, iar această scrisoare se regăsește în privilegiul privitor la posesiunea Albești. Respectarea dispozițiilor testamentare, Nicolae senior o pune pe seama protecției divine, dar și a unor apropiați de-ai lui, precum Ioan Pongraz de Dindeleag, voievodul Transilvaniei, Ladislau Desew cel mare de Lossoncz, Ioan Greb de Vingard, Mihail de Jucu, Nicolae junior de Ocna Sibiului și Mihail de Sântioana.³¹ Toți aceștia trebuie să se preocupe de îndeplinirea ultimelor dorințe ale lui Nicolae senior, după moartea sa,

³¹ *Ub*, VI (1458–1473) (București, 1981), 3432.

survenită cândva între 2 ianuarie³² – 28 martie 1466.³³ În ciuda măsurilor de prevenție luate, testamentul lui Nicolae a fost schimbat și contestat totodată de urmași.

Nu după multă vreme de la moartea lui Nicolae senior și soția acestuia, Cristina este menționată decedată. Astfel, bunurile pe care le-a moștenit de la soțul ei, potrivit testamentului lui Nicolae, trebuiau să revină locurilor pioase, însă Cristina schimbă beneficiarii, fiind numiți fiii răposaților Gheorghe și Simion Rikalf și doamna Adviga, soția lui Benedict de Bazthe, rude apropiate ale Cristinei. Beneficiarii, probabil din pricina vârstei sau pentru o mai mare garanție a obținerii bunurilor, au fost puși sub protecția lui Raynold de Rozgon, o rudă a lor. Raynold trebuie să primească averea Cristinei prin intermediul parohului orașului Sibiu, Valentin, potrivit unei porunci înaintată de regele Matia magistratului orașului. Numirea preotului ca responsabil pentru descărcarea bunurilor survine ca urmare a prezenței sale la întocmirea testamentului lui Nicolae senior. În stadiul actual al cercetării nu se cunoaște dacă averea Cristinei a ajuns în cele din urmă în mâinile lui Raynold și mai apoi a rudelor sale sub a cărui protecție erau.³⁴

Dispozițiile testamentare ale lui Nicolae senior sunt modificate în parte și de fiica acestuia, Potenciana, care mărturisește înaintea parohului de Ocna Sibiului, a judeului și juraților că nefiind constrânsă sau silită, ci din propria voință și cu sfatul soțului său, Ladislau de Bogata, lasă lui Nicolae junior de Ocna Sibiului toată partea cuvenită în Ocna Sibiului de la tatăl ei.³⁵ Nicolae nu se bucură multă vreme de averea moștenită de la unchiul său, deoarece în 1467, ca urmare a reformelor fiscale stabilite de regele Matia, se alătură taberei opozante monarhului, fiind în cele din urmă declarat vinovat, condamnat la moarte, iar averea sa confiscată de regalitate.³⁶ Regele Matia donează posesiunile care au fost ale lui Nicolae junior fidelului său, Ioan Ernestch, poruncind

³² DL 29047; *KmJkv*, I, nr. 1679.

³³ DL 36393, p. 153–157, nr. 1; *KmJkv*, I, nr. 1687. În inventarul conventului dominican din Cluj este însemnată data decesului în 12 februarie. János Eszterházy, “A Kolozsvári Boldog-Asszonyról czimzett domonkosok, jelenleg ferencziek egyházának történeti és építészeti leírása,” în Nándor Knauz, coord., *Magyar Sion* 4 (1866): 579; Ciprian Firea, “Donatio pro memoria: Lay and Female Donors and their Remembrance in Late Medieval Transylvania. Research on Visual and Documentary Evidence,” *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Historia* 58, nr. special (decembrie 2013): 108–109.

³⁴ SJANS, *Magistratul orașului și scaunului Sibiu*, Colecția de documente medieval, Seria U II, nr. 256; *Ub*, VI, nr. 3503.

³⁵ DL 30880.

³⁶ Konrad G. Gündisch, “Participarea sașilor la răzvrătirea din anul 1467 a transilvănenilor împotriva lui Matia Corvin,” *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia*, fasc. 2 (1972): 21–29.

conventului din Cluj-Mănăștur să îl pună pe acesta în stăpânirea bunurilor.³⁷ Locul de adevărire răspunde în luna următoare că a trimis om de mărturie pentru împlinirea sarcinii, iar la punerea lui Ioan Ernestch, în afară de dominicanii din Sighișoara care au revendicat prin drept testamentar stăpânirea asupra unei jumătăți din posesiunea Albești și a unei jumătăți de moară de pe râul Târnava, nu s-a opus nimeni, drept urmare, Ioan este pus în stăpânirea bunurilor. Zece ani mai târziu, fiul lui Nicolae junior, Francisc cere regelui Matia bunurile stăpânite cândva de tatăl său. Monarhul poruncește conventului din Cluj-Mănăștur să se ocupe cu retrocedarea posesiunilor.³⁸ Stăpânirea moșiilor de către Francisc a fost contestată parțial de către dominicanii din Sighișoara. Pentru apărarea dreptului său împotriva pretențiilor dominicanilor, Francisc apelează la intervenția regelui Matia care poruncește voievodului Transilvaniei, Ștefan Bathory, să îl apere pe nobil în stăpânirea posesiunii Albești, afirmând că frații predicatori nu s-au îngrijit de jumătatea posesiunii primită prin testament, iar tatăl lui Francisc, Nicolae junior, le-a dat dominicanilor alte bunuri în schimbul jumătății din Albești.³⁹ Schimbul de bunuri dintre Nicolae junior și dominicanii din Sighișoara nu este confirmat de o altă scrisoare, ceea ce poate duce la supoziția că plângerea lui Francisc nu este întemeiată. Dominicanii stăpânesc jumătate din posesiunea Albești și jumătate din moara de pe râul Târnava până în 1481 când, oboșiți de atâtea pricini și lupte juridice pentru apărarea drepturilor lor⁴⁰, ajung la o înțelegere cu văduva lui Nicolae junior căruia îi lasă bunurile în schimbul sumei de 350 de florini, sumă achitată jumătate cu bani și jumătate cu bunuri.⁴¹ În documentul emis de priorul conventului din Sighișoara și de alți frați predicatori, văduva lui Nicolae junior este menționată Margareta, ceea ce este doar o confuzie, în realitate fiind vorba de Ecaterina de Hărănglab.

³⁷ DF 275433; DL 26409; DL 16591; DL 16593; DL 17897; DL 36393, p. 40–41, nr. 4; *KmJkv*, I, nr. 1769.

³⁸ DL 26425.

³⁹ DF 277591.

⁴⁰ Frații predicatori de la intrarea în vigoare a testamentului lui Nicolae senior, s-au plâns în repetate rânduri de stăpânirea abuzivă a bunurilor care li se cuvin lor în urma dispoziției greavului din Ocna Sibiului și anume jumătate din posesiunea Albești și jumătate din moara de pe râul Târnava. Aceștia s-au împotrivit înaintea conventului din Cluj-Mănăștur asupra stăpânirii abuzive a lui Nicolae junior, care a acaparat și bunurile cuvenite lor (DL 29009). Mai apoi, în urma condamnării la moarte a lui Nicolae junior, posesiunile sale au fost donate fidelului regelui Matia, Ioan Ernestch, moment în care dominicanii revendică din nou dreptul de stăpânire a bunurilor (DL 26409). Pentru o mai bună conservare a dreptului lor, aceștia solicită magistratului orașului Sibiu să le copieze testamentul lui Nicolae senior, scrisoare care la rândul ei va fi din nou copiată de conventul din Cluj-Mănăștur (DL 36393, p. 153–157, nr. 1; *KmJkv*, I, nr. 1687). Mihaela Sanda Salontai, *Mănăstiri dominicane din Transilvania*, ed. a II-a revizuită (Cluj-Napoca: Mega, 2022), 233.

⁴¹ DL 34630; *Ub*, VII (1474–1486) (București, 1991), nr. 4451.

Stăpânirea bunurilor de către Francisc nu a fost tulburată doar de dominicanii. Mama acestuia, Ecaterina se împotrivesc înaintea conventului din Cluj-Mănăstur înstrăinării averii de către Francisc, precum și obținerii ei de către Ștefan de *Davidhaza* sau de oricine altcineva.⁴² Opreliștea ridicată înstrăinării bunurilor reflectă preocuparea femeii pentru păstrarea averii în rândul familiei de care își dorește să beneficieze toți copiii ei avuți cu Nicolae junior, însemnând fiul, Francisc și patru fiice, Ecaterina, Afra, Margareta și Barbara. În acest context, văduva lui Nicolae junior de Ocna Sibiului se prezintă înaintea capitulului din Alba Iulia, cerând o scrisoare prin care fiicele să poată moșteni asemenea fiului toate bunurile care i-au revenit ei din partea soțului. Documentul nu specifică bunurile care i-au revenit, însă protocoalele conventului din Cluj-Mănăstur înregistrează moștenirea casei de piatră și a curții nobiliare din Ocna Sibiului pe care Ecaterina le zălogește primarului orașului Sibiu, Toma Altemberg, ginerele său.⁴³ Aceluiași edil, Ecaterina își pune sub protecție toate drepturile sale de stăpânire.⁴⁴

Văduva lui Nicolae junior de Ocna Sibiului nu a moștenit doar casa și curtea nobiliară, ci și întreaga avere imobiliară a soțului. Ecaterina împreună cu fiul ei, Francisc, a preluat toate posesiunile și părțile de posesiune ale lui Nicolae junior. Stăpânirea lor însă nu s-a limitat doar la averea lui Nicolae junior, ci s-a extins și în părțile de pământ deținute cândva de Nicolae senior de Ocna Sibiului și moștenite mai apoi de fiicele sale. Din acest motiv al stăpânirii abuzive, Magdalena, fiica lui Nicolae senior, împreună cu fiul ei, Ladislau Rykalf și nepoții săi, din partea surorii Potenciana, Petru și Elena, se plânge voievodului Transilvaniei, Petru Gereb, că Ecaterina, văduva lui Nicolae junior și fiul acesteia, Francisc dețin părțile de posesiune care li se cuvin lor din Ocna Sibiului, Calvasăr, Boarta, Veseud, Noul Român, Buia de Sus și de Jos, Mihăileni, Șalcău, Mighindoala, Lupu, Albești, Minghindoala românească, aflate în comitatul Alba, precum și Idiciu, din comitatul Târnava. Ecaterina și Francisc deși au fost atenționați cu privire la încălcarea dreptului de moștenire a fiicelor lui Nicolae senior, continuă să dețină proprietățile, precum și scrisorile privitoare la ele, pricinuindu-le urmașilor lui Nicolae senior o pagubă de o mie de florini de aur. În acest context, voievodul Transilvaniei, Petru Gereb, cere capitlului din Alba Iulia să îi înștiințeze pe Ecaterina și Francisc despre obligația de a retroceda posesiunile, iar în caz de refuz să îi cheme la judecată înaintea sa. Locul de adevărire răspunde voievodului că deși i-a fost adusă la cunoștință porunca

⁴² DF 244485; DL 36395, p. 38–39, nr. 2; *KmJkv*, I, nr. 2334.

⁴³ DL 36395, p. 53–54, nr. 1; *KmJkv*, I, nr. 2434. Toma Althemberg s-a căsătorit cu Afra, fiica Ecaterinei de Hărănglab. DL 29835; DL 36398, p. 54–56, nr. 1; *KmJkv*, II (1485–1556) (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990), nr. 2790.

⁴⁴ DL 36395, p. 54, nr. 1; *KmJkv*, I, nr. 2435.

sa, Ecaterina refuză să înapoieze averea.⁴⁵ În cele din urmă, probabil văduva lui Nicolae junior a cedat părțile de posesiune, deoarece surse ulterioare o menționează pe Magdalena, fiica lui Nicolae senior, în stăpânirea averii tatălui ei.

Magdalena, fiica lui Nicolae senior, a fost căsătorită cu Gheorghe Rykalf, vicevoievod al Transilvaniei, împreună cu care a avut un fiu, pe Ladislau.⁴⁶ După moartea lui Gheorghe, se recăsătorește cu Sebastian Orzag de Gwth. Sebastian, folosindu-se de influența sa la curtea regelui Matia, scrie juzilor și juraților orașului Sibiu că prin testamentul lui Nicolae senior de Ocna Sibiului nu i s-a făcut nicio dreptate, cerându-le juzilor să remedieze situația dacă vor să îi aibă în grijă înaintea regelui sau a altora.⁴⁷ Nu se știe motivul nemulțumirii lui Sebastian sau rezolvarea acesteia, însă căsătoria sa cu Magdalena reflectă intenția lui Nicolae senior de a-și crea relații la curtea regală. Sebastian Orzag este alături de soția sa în tot demersul juridic pentru recuperarea averii tatălui ei. În lupta Magdalenei pentru apărarea drepturilor sale de moștenire îi stă împotrivă și fiul acesteia, Ladislau, care dorește să înstrăineze posesiunile Daia, Totoi și Gusu lui Matei Gereb de Sebeș, jude regal de Miercurea Sibiului. Femeia se împotrivesc vânzării posesiunilor de către fiul ei, Ladislau Rikalf, în numele său și al nepoților săi, Gheorghe și Barbara, fiii lui Ladislau.⁴⁸

După numeroase lupte juridice pentru apărarea moștenirii lăsată prin testament de tatăl ei, purtate împotriva văduvei lui Nicolae junior și chiar a propriului fiu, Magdalena, rămasă văduvă și simțindu-și sfârșitul aproape, își întocmește testamentul (vezi Anexa). În primăvara anului 1495, femeia se prezintă înaintea conventului din Cluj-Mănăștur mărturisind că, lipsită de orice urmaș și preocupată de mântuirea sufletului, dorește să lase capitlului din Alba Iulia toate părțile sale de posesiune din Calvasăr, Boarta, Veseud, Noul Român, Buia de Sus și de Jos, Mighindoala, Șalcău, Mihăileni, Ștenea, Loamneș, Lupu, Gusu, Daia, Totoi și Ozd din comitatul Alba și Idiciu, Blăjel și Dăișoara, din comitatul Târnava. În plus, Magdalena lasă aceluiași loc de adevărire cu titlul de zalog și posesiunea Micăsasa, din comitatul Târnava, care i-a fost zălogită de soțul ei, Sebastian Orzag. Sebastian, în timpul vieții sale a folosit bunurile mobile ale soției, în valoare de 200 de florini de aur, drept pentru care îi lasă acesteia moșia sa din comitatul Târnava. Ca urmare a căsătoriei Magdalenei cu Sebastian, femeia trebuie să primească dota și darurile de nuntă care i se

⁴⁵ DL 32017; DL 30218.

⁴⁶ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Alba, *Scaunul săsesc Sebeș*, 1/1476, Programm des evangelischen Untergymnasiums und der damit verbundenen lehranstalten in Mühlbach, 1873/4 (Hermannstadt, 1874), IV, 31–32 (în continuare SJANA); DL 29313.

⁴⁷ SJANS, *Magistratul orașului și scaunului Sibiu*, Colecția de documente medievale, Seria U II, nr 255; DF 244897; *Ub*, VI, nr. 3492.

⁴⁸ DL 29313.

civin din părțile de posesiune ale soțului aflate în moșiile Lunca, Lodroman, Făget și Chesler, din comitatul Târnava, care sunt stăpânite de Paul Horwath de Micăsasa. Magdalena lasă capitlului din Alba Iulia să recupereze și partea care i se cuvine din aceste posesiuni ca dotă și daruri de nuntă. Femeia va folosi pe durata vieții sale veniturile care i se cuvin din posesiunile Daia, Totoi și Ozd. În schimbul donațiilor făcute, capitlul trebuie să țină slujbă zilnic în biserica din Alba Iulia.⁴⁹

Testamentul Magdalenei îi este adus la cunoștință și regelui Ungariei, Vladislav al II-lea, care poruncește conventului din Cluj-Mănăstur să pună capitlul din Alba Iulia în stăpânirea posesiunii Micăsasa.⁵⁰ Locul de adeverire din Cluj-Mănăstur răspunde că la punerea în stăpânire s-a împotrivit Paul Horwath de Micăsasa, care a fost chemat înaintea regelui, la octavele sărbătorii apostolului Iacob.⁵¹ Cauza a fost preluată mai apoi de fiii lui Paul Horwath care în ciuda chemării repetate în judecată nu s-au prezentat și nici nu au trimis vreun împuternicit, drept pentru care Petru de Sancto Giorgio și Bozin, voievodul Transilvaniei, pronunță dreptul capitlului din Alba Iulia de stăpânire a posesiunii Micăsasa și cere conventului din Cluj-Mănăstur să-l pună în stăpânirea moșiei.⁵²

În afară de posesiunea Micăsasa, dispozițiile testamentare ale Magdalenei prevedeau donarea și altor pământuri din comitatele Alba și Târnava capitlului din Alba Iulia. Astfel, regele Ungariei, Vladislav al II-lea, poruncește conventului din Cluj-Mănăstur să pună locul de adeverire din Alba Iulia în stăpânirea posesiunilor Calvasăr, Boarta, Veseud, Noul Român, Buia de Sus și de Jos, Mighindoala, Șalcău, Mihăileni, Ștenea, Loamneș, Lupu, Gusu, Totoi și Ozd, din comitatul Alba și Idiciu, Dăișoara și Blăjel, din comitatul Târnava. Conventul răspunde voievodului Transilvaniei, Bartolomeu Dragfi, că la punerea capitlului în stăpânirea posesiunilor Totoi și Ozd s-au împotrivit Elisabeta, soția lui Paul de Indol și copii acesteia, Bernald, Ana și Ecaterina. La punerea locului de adeverire în stăpânirea posesiunilor Calvasăr, Boarta, Veseud, Noul Român, Buia de Sus și de Jos, Mighindoala, Șalcău, Mihăileni, Dăișoara, Ștenea, Loamneș, Lupu, Idiciu și Blăjel s-au împotrivit văduva și copiii lui Nicolae junior de Ocna Sibiului. Acordarea posesiunii Gusu capitlului din Alba Iulia a fost contestată de orașul Sebeș.⁵³ În urma împotrivirilor ridicate, dispozițiile testamentare ale Magdalenei nu au putut fi duse la îndeplinire. Din acest

⁴⁹ Biblioteca Națională a României – filiala Batthyaneum, *Arhiva conventului din Cluj-Mănăstur*, lad. 77, nr. 65 (în continuare: Batthyaneum).

⁵⁰ Batthyaneum, lad. 77, nr. 66.

⁵¹ Batthyaneum, lad. 77, nr. 66, verso.

⁵² Batthyaneum, lad. 77, nr. 80.

⁵³ DL 30937.

motiv, voievodul Transilvaniei, Bartolomeu Dragfy, poruncește din nou, în anul următor, conventului din Cluj-Mănăstur să pună capitlul din Alba Iulia în stăpânirea posesiunilor menționate din comitatele Alba și Târnava.⁵⁴ Conventul răspunde voievodului că la punerea capitlului în stăpânirea posesiunilor s-au împotrivit Francisc de Ocna Sibiului, împreună cu mama, soția și surorile sale, Petru cel Mic, castelanul cetății Făgăraș, în numele Elisabetei, soția lui Paul de Indol și a altora, precum și judele și jurații orașului Sebeș.⁵⁵ Aceiași împotrivi-tori s-au ridicat și trei ani mai târziu, când la cererea voievodului Transilvaniei, Petru de Sancto Giorgio și Bozin, conventul din Cluj-Mănăstur a încercat acordarea posesiunilor capitlului. Cazul a fost încheiat abia în 1519 când voievodul Transilvaniei, Ioan Zapolya judecă pricina dintre Nicolae de Ocna Sibiului, fiul lui Francisc⁵⁶ și capitlul din Alba Iulia. Întrucât Nicolae nu poate să-și argumenteze dreptul de stăpânire în întregime a posesiunilor revendicate, voievodul Transilvaniei pronunță sentința definitivă prin care capitlul din Alba Iulia va fi pus în stăpânirea posesiunilor donate de Magdalena, fiica lui Nicolae senior de Ocna Sibiului, fără a se ține cont de vreun împotrivor.⁵⁷

Testamentele lui Nicolae senior de Ocna Sibiului și a fiicei acestuia, Magdalena care au determinat litigii desfășurate pe parcursul a două sau trei decenii nu reprezintă cazuri insolite. Actele testamentare au fost încheiate conform dorințelor autorilor lor, care nu sunt întotdeauna similare cu așteptările beneficiarilor sau apropiaților acestora. Astfel, testamentele deseori iscă disensiuni între beneficiari și diferiți contestatari. Particularitatea testamentelor lui Nicolae și a Magdalenei constă însă în multitudinea și durata lungă a proceselor, împotrivirilor și soluționărilor lor. Desigur că acest context este favorizat și de numărul mare de acte păstrate până în zilele noastre prin intermediul cărora sunt cunoscute toate aceste litigii. În privința testamentelor merită subliniate câteva aspecte importante. Unul dintre acestea privește momentul întocmirii testamentului. Atât în cazul lui Nicolae senior, cât al fiicei sale, testamentul este încheiat spre finalul vieții lor, moment care nu este stabilit printr-o normă juridică sau cutumiară. Unii nobili și-au încheiat testamentul în momentul în care au simțit că viața lor este pusă în pericol din pricina unor evenimente politice, însă după ce această amenințare a trecut, unii și-au anulat actul.⁵⁸ În cazul vicevoievodului Transilvaniei și a Magdalenei ultima lor dorință nu fost anulată de către aceștia, care sunt decedați nu după mult timp de la întocmirea testamentului. Dacă pe Nicolae documentele îl atestă ca răposat, în cazul Magdalenei

⁵⁴ Batthyaneum, lad. 77, nr. 67.

⁵⁵ DF 277622.

⁵⁶ Nicolae de Ocna Sibiului avea 21 ani în 1519. În 1502 avea 4 ani (DF 244485).

⁵⁷ DL 30281.

⁵⁸ Szende, "Testaments and Testimonies," 52.

sursele imediat ulterioare testamentului nu o menționează ca fiind decedată. Cu toate acestea, după emiterea actului de către conventul din Cluj-Mănăștur, în 8 aprilie 1495 care confirmă donația Magdalenei, în luna următoare, în 21 mai, regele Ungariei, Vladislav al II-lea poruncește conventului din Cluj-Mănăștur să pună capitulul în stăpânirea posesiunilor donate de Magdalena. Porunca regelui sugerează și decesul Magdalenei, în urma căruia dispoziția sa testamentară trebuie împlinită. Moartea stabilește astfel momentul de la care beneficiarii testamentari pot dispune de bunurile acordate prin scrisoare. Pentru ca testamentul să fie legal și acești beneficiari să poată primi bunurile donate, este nevoie de respectarea normelor legale privitoare la numărul de martori, minim trei și în prezența preotului, precum și a averii care poate fi testată. În cazul testamentului lui Nicolae, numărul de martori este respectat, iar printre aceștia este și parohul din Sibiu. În schimb, testamentul Magdalenei este autentificat de conventul din Cluj-Mănăștur, îndeplinindu-se astfel condițiile legalității actului. Ambii, atât Nicolae, cât și Magdalena își pronunță dreptul de testare a averii, Nicolae, specificând că aceasta este dobândită de el, și nu prin moștenire, iar Magdalena, luând asupra sa toată răspunderea rudelor, își argumentează dreptul de donare a posesiunilor prin inexistența unui moștenitor. Motivația primară a întocmirii testamentului este similară tuturor celor care solicită emiterea unui asemenea act, aceea de dobândire a mântuirii sufletului. Astfel, o parte din averea testată este acordată locurilor pioase. Nicolae senior de Ocna Sibiului donează o parte din bunuri bisericilor din Gusu și Sibiu, dominicanilor din Cluj și Sighișoara și capelanului Toma. În inventarul conventului dominican din Cluj este însemnată obligația fraților predicatori de a ține slujba în fiecare zi de luni și de ziua decesului lui Nicolae în 12 februarie, în schimbul donațiilor primite de la acesta. Dacă dominicanii din Cluj răsplătesc binefacerea lui Nicolae cu slujire într-o zi pe săptămână, capitulul din Alba Iulia, singurul beneficiar al donațiilor Magdalenei, este însărcinat cu slujirea zilnică pentru pomenirea nobilei. În afară de lăcașurile de cult pomenite în testament, Nicolae a dorit să fie lăsată locurilor pioase și averea promisă soției sale, Cristina, în urma decesului acesteia. Văduva schimbă dorința testatorului și lasă bunurile rudelor sale apropiate, ceea ce înseamnă că beneficiarii testamentari nu sunt obligați să respecte dorința testatorului, sarcină pe care o au însă executorii testamentari. Dorința testatorului poate fi schimbată de beneficiari din proprie voință sau la presiunile contestatarilor, cum s-a putut observa în cazul Cristinei, a fiicei lui Nicolae, Potenciana, a dominicanilor din Sighișoara, precum și a capitolului din Alba Iulia.⁵⁹ Un alt detaliu important privitor la testamentele lui Nicolae și

⁵⁹ Posesiunea Gusu rămâne orașului Sebeș care trebuie să achite capitolului din Alba Iulia valoarea pământului în bani. SJANA, *Scaunul săsesc Sebeș*, 1/1504.

a Magdalenei privește lista contestatarilor. Față de punerea în aplicare a testamentului lui Nicolae s-au ridicat ulterior împotriviri din partea dominicanilor din Sighișoara și a Magdalenei, ambele contestații fiind generate de stăpânirea abuzivă sau dobândirea bunurilor de către alți beneficiari decât cei menționați în testament. În cazul testamentului Magdalenei, în afară de urmașii lui Nicolae junior de Ocna Sibiului s-au împotrivit vecinii, cei care dețineau părți de posesiune în moșiile donate capitlului.

Ultimele dorințe ale lui Nicolae senior de Ocna Sibiului și ale fiicei sale, Magdalena care au generat numeroase conflicte surprind rolul averii pentru cel aflat pe patul de moarte, pentru beneficiarii testamentari, importanța bunurilor în crearea și întărirea relațiilor interumane, dar și între om și divinitate. Testamentul și consecințele sale sunt oglinda societății testatorului, ghidată după cutume și norme juridice, înțelese și interpretate printr-un filtru sociologic, istoric și juridic, actele discutate fiind doar un exemplu din paleta largă a testamentelor medievale.

ANEXĂ

Conventus monasterii beate Marie virginis de Colosmonostra, omnibus Christi fidelibus presentibus et futuris, presens scriptum inspecturis, salutem in omnium Salvatore.

Perspicua humane condicionis industria hominum memorie labilitate pensata sagaciter adinvenit ut ea que aguntur in tempore ne simul dilabantur cum eodem litterarum patrocinio solidentur.

Proinde, ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod generosa domina Magdalena vocata, relicta condam Sebastiani Orzag dicti de Gwth, onera et quevis gravamina universorum fratrum et consanguineorum suorum ad infrascripta firmiter observanda super se assumptendo, coram nobis personaliter constituta oraculo vive vocis spontaneaue sua voluntate est confessa in hunc modum, quod ex quo ipsam heredum utriusque sexus solatio destituta haberetur et nec esset sibi iocunditas⁶⁰ ulla in hoc mundo preterque in primis contemplatio ad Deum ac deinde salubre quo ad celestia desiderium, ideo, matura intra se ac digesta superinde deliberatione prehabita cupiens terrena in celestia necnon caduca et transitoria in eterna studiosius convertere, totales porciones suas possessionarias in possessionibus Hydegwyz, Myhalfalwa, Wezzewd, Wyfalw, Alsobolya, Felsewbolya, Ingodal, Salko, Saldorf, Sthyno, Ladomos, Farkasthelke, Kyszebel, Dalya, Thathe et Ozd in Albensis, item Iwedyth, Balasthelke et Landagar vocatis, inde Kykellew comitatibus existentes, habitas, eandem dominam Magdalenam proprie et precise omnisque iuris titulo concernentis simulcum cunctis earumdem⁶¹ utilitatibus et pertinentiis quibuslibet terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, fenetis, silvis, nemoribus, rubetis, spinetis, arundinetis, aquis, fluviis et aquarumque decursibus, piscinis, piscaturis, molendinis piscinarumque ac molendinorum locis, vineis et vinearum promontoriis ac generaliter quarumlibet utilitatum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad easdem porciones possessionarie de iure et ab antiquo spectantes et pertinere debent sub earumdem veris metis et antiquis limitibus almo ac veneralibi capitulo ecclesie Albensis Transsilvane pro salute anime sue, in piam ac perpetuam elemosinam et provisionem salutarem dedisset, donavisset et contulisset iimo dedit, donavit et contulit, iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas pariter et habendas, nullum ius nullamve iuris ac domini proprietatem in eisdem sibi ipsi reservando, sed totum et omne ius ac domini proprietatem, quod et quam ipsa domina Magdalena relicta in eisdem haberet aut se habere speraret quoslibet in futurum in prefatum

⁶⁰ Astfel în original, corect: *iucunditas*.

⁶¹ Astfel în original, corect: *earundem*.

almum capitulum ecclesie Transsilvane pure ac simpliciter transferento. Hoc tamen specialiter adiecto, quod eadem domina Magdalena relicta quamdiu in humanis vixerit iustis ac veris censibus, taxis et collectis pretactarum porcionum possessionariarum in dictis possessionibus Dalya, Thathe et Ozd habitis libere et pacifice uti et frui valeat atque possit reliquis tamen porcionibus possessionariis prescriptis cum omnibus et singulis earumdem censibus, datiis, taxis et collectis a modo in manus eiusdem almi capituli Transsilvani, sine ulla exceptione cedendo preterea adiunxit memorata domina Magdalena relicta quod alius prelibatus condam Sebastianus Orzag, dominus et maritus eius, ad huc viventis certa argenteria et alia bona eiusdem domine Magdalene relicte non minus utilia quam preciosa exposuisset et consumpsisset. Quare idem condam Sebastianus Orzag in reconpensam premissorum integram possessionem suam Mykezazya vocatam, in dicto comitatu de Kykellew existentem et adiacentem prelibate domine Magdalene pro ducentis floreni auri puri mediante aliis litteris eiusdem capituli Transsilvani impignoraticiis superinde confectis titulo pignoris obligasset et quod in super tum de eadem integra possessione Mykezazya omniumque de porcionibus possessionariis in possessionibus Thothfalw, Lodorman, Bykesd et Kezler vocatis, in sepefato comitatu de Kykellew existentis, nunc erga manus egregii Pauli Horwath de eadem Mykezazya habitis, eidem domine Magdalene relicte ratione iuris sui certe dotes ac res paraffernales provenire deberent ut igitur eius pia intentio ex omni parte firma habeatur et integra etiam pretaxatam integram possessionem Mykezazya cum cunctis eiusdem utilitatibus et pertinentiis quibuslibet similiter in sortem prescriptorum ducentorum floreni auri premissio pignoris titulo eidem almo capitulo Albensis Transsilvane obligasset pro ut obligavit nostra in presentia ita ut eadem possessio Mykezazya non aliter nisi pro eisdem ducentis floreni auri puri in parata pecunia deponendis ab eodem almo capitulo redimi valeat item consimiliter et prenotatas dotes ac res paraffernales, ut premittitur, eidem domine Magdalene relicte de prefata integra possessione Mykezazya scilicet dictis porcionibus possessionariis in pretactis possessionibus Thothfalw, Lodorman, Bykesd et Kezler situatis ratione iuris sui provenientis et provenire debentis sepedicto almo capitulo ecclesie Albensis Transsilvane requiring, recuperando et reobtinendo commisisset sicuti commisit nostro in conspectum ita videlicet et sub tali condicione per eandem dominam Magdalenam relictam firmiter adiecta, quod memoratum almu capitulum Trassilvanum in reconpensam et satisfactionem omnium et singulorum premissorum pro salute anime eiusdem domine Magdalene relicte in eadem ecclesia Transsilvana missam quotidianam⁶² perpetuis semper temporibus indeficienter observare teneantur.

⁶² Astfel în original, corect: *quotidianam*.

In quorum premissorum fidem et testimonium, presentes litteras nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas eidem almo capitulo ecclesie Albensis Transsilvane duximus concedendas.

Datum feria quarta proxima post dominicam Iudica, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto.

Biblioteca Națională a României – filiala Batthyaneum, *Arhiva conventului din Cluj-Mănăștur*,

lad. 77, nr. 65.

Original, pergament, urme ale unui sigiliu atârnat.

**THE LAST WILL BETWEEN THE SOUL SALVATION AND
SUCCESSION DISPUTES. *ULTIMA VOLUNTAS* OF NICOLAE SENIOR
OF OCNA SIBIULUI AND OF MAGDALENA, HIS DAUGHTER**

Abstract

The last will of one on the deathbed or being in danger is an ancient human practice, from antiquity till our days. Orally made initially, the last will is written after so that it wouldn't be ever forgotten. This will is especially related to the testator's estate distribution after death. To be legal, the written document must follow the law in force within the territory and time of writing it. Consequently, the will is a legal value paper concerning the testator's estate so divided to ensure the deceased resting in peace and a good life together of the ones who benefit of the legacy. Two are the wills I analyzed in the present study: a better known one belonging to Nicolae Senior of Ocna Sibiului, vice-voivode of Transylvania, and another one, less or almost unknown, belonging to her daughter, Magdalena. The two letters generated many succession disputes, even if they had been drawn up for the testator's soul salvation and for rewarding his/ her intimates. The analyzed law conflicts show the importance of a will and, especially, of the inheritance, both for the testator and the beneficiaries. The will and its results illustrate the testator's society directed by common laws or judicial standards that I have approached by the means of sociological, historical and judicial filters, the two acts being only a sample from the large number of medieval wills.